

“БЕКТЕМИН”

**Жусуп Баласагын атындагы
Кыргыз Улуттук Университети
ректору профессор К.Ж. Садыков**

2021-жылдын “10” 05

Атантаев Актилек Турсункуловичтин 12.00.01 укук жана мамлекеттин теориясы жана тарыхы; укук жана мамлекет жөнүндөгү окуулардын тарыхы адистиги боюнча юридика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алууга сунушталган “Диний (шариат) нормалардын кылмыш-жаза укугунун өнүгүүсүнө таасири: анын тарыхый-укуктук аспектилери” деп аталган диссертациясына ишти алып баруучу уюмдун

ПИКИРИ

1. Изилдөөнүн темасынын актуалдуулугу

Азыркы учурда Кыргыз Республикасындагы “жараштыруучу”, “компенсациялык”, “ювеналдык” юстициянын жана башка кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн жазаны жеңилдетүүчү багыттарында акырындап алга жылуу процесси жүрүп жатат.

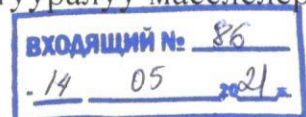
Кыргыз кылмыш-жаза юстициясынын ашыкча репрессивдүүлүгүнүн төмөндөөсү, анын иш-аракеттеринин чөйрөсүнүн чектелиши коомубузда демократиялаштыруу процессинин объективдүү түрдө жүрүп жаткандыгына күбө.

Жалпыбызга белгилүү болгондой, тарых спираль түрүндө өнүгөт жана буга байланыштуу республикабыздагы кылмыш-жаза саясатындагы өзгөрүүлөр, тактап айтканда, кылмышкерди жазалоонун карателдик ыкмасынан гумандуу жолуна өтүү мыйзам ченемдүү көрүнүш болуп эсептелет.

Кыргызстан көз карандысыздыкка ээ болгондон бери калктын динге (ислам динине) болгон кызыгуусунун өсүп жаткандыгы ачык байкалууда. Мусулман укуктук тартип эрежелери азыркы учурда дүйнөдөгү эң ири диний системалардын бири болууда жана ал миллиарддан ашык мусулмандардын гана эмес алардын башка дин өкүлдөрү менен да болгон өз ара мамилелеринин калыптануусуна өз салымын кошууда.

Азыркы учурда Кыргызстан үчүн мусулман укуктук эрежелери улам барган сайын жогорку актуалдуулукка ээ болууда.

Диний нормалардын калкка тийгизген оң таасири улам күн санап өсүүдө жана буга байланыштуу шариат нормаларынын иштеп турган кылмыш-жаза мыйзамдарына канчалык деңгээлде таасир эте алары тууралуу маселелер күн тартибине коюлууда.

Кыргыз Республикасынын кылмыш-жаза саясатында жана ошондой эле кылмыш-жаза укуктук эрежелеринде, кылмыштуулуктун алдын алууда жана ага каршы күрөш жүргүзүүдө карателдик мүнөзгө басым жасалып, анын натыйжасында калк арасында күч жана сот органдарына болгон нааразычылыктар жаралып келген.

Мындан улам эл ичинде ички иштер органдарына жана алардын кызматкерлерине болгон ишеним көңүл жылытарлык деңгээлде болгон эмес.

Шарият нормаларынын кылмыш-жаза укуктук эрежелерин өнүктүрүүгө тийгизе турган таасирлерин изилдөөгө алуунун актуалдуулугу өлкөдөгү репрессивдик кылмыш-жаза саясатынын кризиске учурашы менен да шартталып турат. Диссертациялык изилдөө ишинде мурдагы кыргыз коомундагы укуктук эрежелерге, алардын алдына коюлган милдеттерге жана жоопкерчиликтерге жана ошондой эле азыркы учурдагы кылмыштуулуктун, ага каршы күрөш жүргүзүүнүн абалына ар тараптуу баа берилген.

Шарият нормаларынын кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн өнүгүү этаптарын изилдөөгө алуунун, алардын артыкчылык-кемчиликтерин аныктоонун Кыргыз Республикасынын келечектеги өнүгүүсү үчүн зарыл экендигин диссертант туура баамдаган жана бул боюнча бир топ иштиктүү сунуштарды иштеп чыккан.

Традициялык жана ислам укуктук тартиптеринин биргелешип иш алып баруу маселелери теориялык гана эмес практикалык да чоң мааниге ээ. Традициялык жана ислам укук тартиптерин мыктылап өздөштүрүү, алардын алгылыктуу жактарын азыркы мыйзамдык актыларда орду менен пайдалануу боюнча Атантаевдин келтирген жүйөөлөрү (аргументтери) жана сунуштары колдоого татырлык.

Мыкты иштелип чыккан укук тартиптери мезгил менен муундардын байланышын камсыз кылат, Кыргыз Республикасынын учурдагы социалдык-саясий кризистен жеңил чыгып кетүүсүнө жана өлкөнүн дүйнөлүк коомчулукта татыктуу орунду ээлөөсүнө кепилдик боло алат.

Жыйынтыктап айтканда, жогоруда келтирилген жагдайлар жана мүмкүнчүлүктөр Атантаев Актилек Турсункуловичтин диссертациялык изилдөөсүнүн актуалдуулугуна жана илимий-практикалык жактан маанилүүлүгүнө күбө болуп турат.

2. Диссертацияга коюлган талаптардын чегиндеги илимий-практикалык натыйжалар

Илимий иште төмөндөгүдөй илимий-практикалык жактан негизделген натыйжалар берилген жана алар юридика илимдеринин өсүүсүнө өз салымын кошо алат деген ишеничтебиз:

1-натыйжа. Автор шарият нормаларынын, негизинен, диний жана үй-бүлөлүк маселелерди чечкендигин жана шарт-жагдайга жана тараптардын макулдугуна жараша бир топ кылмыштарды да териштирүүдө колдонуларын далилдер жана мисалдар менен аныктаган.

2-натыйжа. Диссертациялык иште мусулман кылмыш-жаза укуктук тартиптери салыштырмалуу түрдө туруктуу деп эсептелингендиги менен алар өзүнүн ийкемдүүлүгү менен айырмаланып, эл, адилеттүүлүк жана коом үчүн кызмат кылууга чакырылгандыгы мисалдар менен берилген.

3-натыйжа. Азыркы укуктук саясатка, мыйзамдык кодекстерге мусулман укук тартиптеринин жоболорун ылайыгына жараша колдонуу мүмкүнчүлүктөрү жана алардын коомдук коопсуздукту камсыздоо үчүн колдонууга максатка ылайыктуу экендиги, диний эреже, талаптардын мамлекеттик саясатка аралашууга укуктуу эместиги фактылык материалдар менен негизделген.

4-натыйжа. Автор жабырлануучунун ден-соолугуна жана өмүрүнө олуттуу коркунуч келтирилбеген учурларда кылмышкерге карата жазаны айып пул менен алмаштыруунун максатка ылайыктуулугун аргументтештирген.

5-натыйжа. Диссертант мусулман укук тартиптериндеги кеңешүүчүлүк, келишүүчүлүк, компромисс табуу, жазаны жеңилдетүү, сот өндүрүшүнүн ачыктыгы сыяктуу маселелердин позитивдик тажырыйбаларынын Кыргызстандын улуттук укуктук системасында колдонулуу мүмкүнчүлүктөрүн негиздейт.

6-натыйжа. Диссертацияда шарият негиздерине кайрылуунун эки негизги шарттары белгиленет.

Биринчиден, шарияттын бардык нормаларын эмес калктын мыйзам чегиндеги укуктуктарына, кызыкчылыктарына жана керектөөлөрүнө туура келгендерин чогуусу менен эмес ырааттуу түрдө өз орду жана ыгы менен пайдалануу.

Экинчиден, колдонууга тандалып алынган мусулман-укутук цивилизациясынын компоненттери эч кандай каршылыксыз жана эки ача пикирлерсиз кыргыз укуктук системасына туура келүүгө тийиш.

7-натыйжа. Жалпысынан алганда, автор тарабынан республикада гумандуулук элементтери менен коштолгон жаңы укуктук мыйзамдар системасынын калыптанып калгандыгы далилденет, бул болсо анын негизи катары кыргыз коомчулугунда мурдатан жашап келген диний жана улуттук демейки нормалардын симбиозу кызмат кылгандыгына ачык күбө болуп турат.

3. Диссертацияда берилген натыйжалардын (илимий-практикалык жоболордун), тыянактын жана корутундунун негизделүү даражалары

1-натыйжа. Берилген жоболор биз сөз кылып жаткан багытта изилдөө иштерин жүргүзгөн окумуштуулардын теориялык жана илимий-практикалык эмгектерин окуп үйрөнүү, аларды талдоого алуу аркылуу негизделди.

2-натыйжа. Сунуш, пикирлерде мусулман укуктук эрежелерин жана талаптарын изилдөөгө алган адабияттар жана илимий булактар база катары кызмат кылды.

3-натыйжа. Берилген натыйжалар кыргыз кылмыш-жаза укуктук саясатын жана ислам саясий-укуктук маданиятын өз салыштыруу аркылуу негизделди.

4-натыйжа. Кылмышкерди жазалоонун, кылмыштуулуктун алдын алуунун иштиктүү жолдорун иштеп чыгууда жана сунуш кылууда бул багыттагы эл аралык тажырыйбалар эске алынды.

5-натыйжа. Мусулман кылмыш-жаза укугунун позитивдик тажырыйбалары анализге алынган жана алар ылайыгына жараша азыркы укуктук тартиптерди жакшыртууда колдонууга сунуш кылынган.

6-натыйжа. Цивилизациялык мусулман кылмыш-жаза укугу менен азыркы кыргыз укуктук системасы өз ара салыштырылган жана алардын ар бири өз алдынча анализге алынган.

7-натыйжа. Азыркы европалык кылмыш-жаза укугундагы алдынкы тажырыйбалар да өз алдынча иликтөөгө алынган.

4. Диссертацияда берилген натыйжалардын (илимий-практикалык жоболордун), тыянактын жана корутундунун жаңычылдык даражалары

1-натыйжа. Кыргыз укуктук таануу илиминде буга чейин көтөрүлбөгөн маселелер каралган.

2-натыйжа. Мусулман кылмыш-жаза укугунун позитивдик тажырыйбаларынын анализге алынуусу жана алардын ылайыгына жараша азыркы укуктук тартиптерди жакшыртууда колдонууга сунуш кылынуусу боюнча жаңы көз караш.

3-натыйжа. Кылмыштуулуктун алдын алууда жана ага каршы күрөш жүргүзүүдө ислам дининин талаптарын заман талаптарына ылайыкташтырып колдонуунун сунуш кылынуусу боюнча диссертациялык иште жаңыча көз караштар арбын.

4-натыйжа. Кылмышкерлерди, кылмыш жоруктарын жазалоо боюнча мусулман эрежелери менен салттык эреже, талаптарды айкалыштырып колдонуунун сунуш кылынуусу боюнча жаңыча ой жүгүртүүлөр.

5-натыйжа. Мусулман кылмыш-жаза укугунун оң-тескери жактарына илимий-практикалык негизде баа берилиши менен жаңы.

6-натыйжа. Кыргызтандык басымдуу көпчүлүк мусулман жарандардын дин эрежелерин катуу сактоого багыт алуусун кылмыштуулуктун алдын алууда ийкемдүүлүк менен пайдалана билүү.

7-натыйжа. Мусулман кылмыш-жаза укугу менен улуттук укук тартиптеринин симбиозун учур талаптарына ылайыкташтырып колдонуунун жолдорунун иштеп чыгарылуусу менен иштеги жаңы көз караштардын жана пикирлердин жаралуусу.

5. Диссертацияда берилген натыйжалардын теория жана практика үчүн мааниси, изилдөөнүн натыйжаларынын колдонулушу боюнча

Диссертациялык изилдөөнүн натыйжаларынын жана негизги жоболорунун теориялык маанилүүлүгү диний (шарият) нормалардын учур талаптарына жана өзгөчөлүктөрүнө жараша колдонулуу мүмкүнчүлүктөрүн мындан аркы изилдөөлөрдө пайдаланууга болорлугунда жатат.

Изилдөөнүн натыйжаларын “мамлекеттин жана укуктун теориясы”, “мамлекеттин жана укуктун тарыхы” сыяктуу дисциплиналарды окутууда колдонууга болот.

Диссертациялык изилдөө иштеринде келип чыккан натыйжалар ата-мекендик укук тартиптерин өркүндөтүүдө жана ага реформа жүргүзүүдө колдонулууга сунушталат.

6. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна туура келиши

Автореферат толугу менен диссертациянын мазмунуна туура келет жана анын негизги жоболорун чагылдырып турат, Кыргыз Республикасынын ЖАКынын талаптарына толугу менен туура келет.

Анда коргоого алып чыгылган жоболор, изилдөө иштеринин натыйжалары, корутунду жана практикалык рекомендациялар, авторефераттын кыргыз, орус жана англис тилдериндеги резюмелери берилген.

7. Диссертациянын мазмуну жана жабдылышы боюнча сын-пикирлер

Диссертациялык ишке оң баа берүү менен андагы айрым кемчиликтерди жана талаштуу маселелерди белгилей кетүүгө туура келет.

1. Биздин оюбузча, диссертациялык изилдөө иштеринин материалдарында диний нормалардын кыргыз элинин демейки (обычное) укук тартиптерине кабыл алынышы жетишерлик деңгээлде берилген эмес.

2. Диссертациялык иште мусулман кылмыш-жаза укугу менен кыргыз элинин демейки (обычное) укук тартиптерине салыштырма талдоо жүргүзүү толук деңгээлде жүргүзүлгөн эмес.

3. Шарият принциптеринин Кыргызстандын азыркы кылмыш-жаза саясатына колдонулуу принциптери абдан талаштуу маселелерден жана ушуга байланыштуу, биздин оюбузча, иште анын бирдиктүү механизмдери толук түрдө иштелип чыккан эмес.

Жалпысынан алганда, диссертациялык иштин деңгээли жана анда козголгон маселелердин актуалдуулугу абдан жогору, биздин сын-пикирлерибиз диссертанттын мындан аркы илимий иштеринде эске алынат деген ишеничтебиз.

8. Диссертацияда берилген жоболордун, натыйжалардын жана корутундунун жарыяланышынын даилдери

Диссертациялык изилдөөнүн темасы боюнча автор тарабынан төмөнкүдөй макалалар жарык көргөн:

1. **Атантаев, А.Т.** Шариат - как регулятор общественных отношений. [Текст]/ А.Т. Атантаев // Социальные и гуманитарные науки. Бишкек, 2009. - №5-6. – с. 102-104.

2. **Атантаев, А.Т.** Ислам дининде Аль-Худуд (укук бузбоонун эрежелери). [Текст]/ А.Т. Атантаев // Вестник ОшГУ. -2010. – с.204-207.

3. **Атантаев, А.Т.** О квалификации противоправных деяний в обычном праве. Кыргызов. [Текст]/ А.Т. Атантаев // Евразийский юридический журнал. - 2019. - №9. – с.53-56.

4. **Атантаев, А.Т.** Преступления и другие деяния, признаваемые преступлениями по шариату. [Текст]/ А.Т. Атантаев //«Евразийское Научное Обьединение».- № 4 (62).- Апрель, 2020. – с.182-184.

5. **Атантаев, А.Т.** О политике царизма в сфере уголовного права в Кыргызстане. [Текст]/ А.Т. Атантаев// Вестник Ошского государственного университета. – Ош, 2020. – с.178-183.

6. **Атантаев, А.Т.** Об эволюции развития кыргызского обычного права. [Текст]/А.Т. Атантаев //«Евразийское Научное Обьединение». - № 9 (67). - Сентябрь, 2020. – с. 255-257.

7. **Атантаев, А.Т.** Судопроизводство по обычному праву кыргызов и влияние мусульманского права Шариата. [Текст]/А.Т. Атантаев //«Евразийское Научное Обьединение». - № 9 (67). - Сентябрь, 2020. – с. 257-259.

8. **Атантаев, А.Т.** О понятиях преступления и проступка по обычному праву кыргызов. [Текст]/А.Т. Атантаев //«Евразийское Научное Обьединение». - №10 (68). - Октябрь, 2020. – с. 343-346.

9. Диссертациянын “Окумуштуулук даражасын ыйгаруунун тартиби жөнүндөгү” жобого туура келүүсү

Атантаев Актилек Турсункуловичтин “Диний (шариат) нормалардын кылмыш-жаза укугунун өнүгүүсүнө таасири: анын тарыхый-укуктук аспектилери” деп аталган темадагы диссертациясы жогорку илимий-теориялык деңгээлде иштелген деп жыйынтык чыгарууга болот.

Диссертациялык иш юридика илиминде чоң практикалык мааниге ээ, колдоого алууга татырлык илимий жаңычылыктын, илимий-практикалык жактан негизделген жана логикалык жактан иштелип чыккан теориялык-практикалык натыйжалардын жана сунуштардын элементтерин өз ичине камтыйт.

Атантаев Актилек Турсункуловичтин 12.00.01-укук жана мамлекеттин теориясы жана тарыхы; укук жана мамлекет жөнүндөгү окуулардын тарыхы адистиги боюнча юридика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алууга сунушталган “Диний (шариат) нормалардын кылмыш-жаза укугунун өнүгүүсүнө таасири: анын тарыхый-укуктук аспектилери” деп аталган диссертациялык иши 2012-жыл 22-августтагы №578 “Окумуштуулук даражасын ыйгаруунун тартиби жөнүндөгү” жобого толугу менен туура келет жана анын автору 12.00.01 - укук жана

мамлекеттин теориясы жана тарыхы; укук жана мамлекет жөнүндөгү окуулардын тарыхы адистиги боюнча юридика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын ыйгарууга татыктуу.

Жетектөөчү уюмдун пикири Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз Улуттук Университетинин мамлекеттин жана укуктун теориясы жана тарыхы кафедрасынын отурумунда талкууга алынды жана бекитилди 2021-жылдын “06” 05 №18 протоколу.

**Ж. Баласагын атындагы
Кыргыз Улуттук Университетинин
мамлекеттин жана укуктун
теориясы жана тарыхы
кафедрасынын башчысы
ю.и.д., профессор**

Токтобаев Б.Т.

Ж. Баласагын атындагы Кыргыз Улуттук Университетинин мамлекеттин жана укуктун теориясы жана тарыхы кафедрасынын башчысы, ю.и.д., профессор Б.Т. Токтобаевдин колун тастыктаймын

